

הוצאת הוצאת

ואכתי צריך עיון קצת מהא דאמרין (מנחות דף סח ע"א, פסחים דף יא ע"א) טחינה בריחא דידא, ופירש רש"י: לא היו טוחנים אותו ברחיים של-מים אלא ברחיים של-יד דהוי שינוי לזכרון, עכ"ל. הרי מבואר דאדרכה דוקא רחיים של-מים הוי אורחיה ואם-כן הוה-ליה למימר דברחיים של-מים הוי אב דלא גרע מתולש. (ודוחק לומר משום דבמשכן הוי רחיים דידא, דאם-כן אופה נמי הא לא הוי במשכן).

הוצאת הוצאת

הוצאת הוצאת

דף ע ע"ב; גמרא: הבערה ללאו יצאת דברי ר' יוסי, ר' נתן אומר לחלק יצאת.

ב"אור-שמח" (פרק יח מהל' סנהדרין) כתב: מעודי לפלא בעיני איך לא אשתמיט תנא ותני אליבא דרבי יוסי דהבערה ללאו יצאת דהמבעיר בשבת לוקה וכו', לכן שומה בלבבי מאז דיתכן דרבי יוסי דאמר הבערה ללאו יצאת סבר גס-כן דחייב מיתה על הבערה, רק שבכלל מלאכה איננה, מדהיתה בכלל 'לא תעשה כל מלאכה' ויצאה, לימדך תורה דאינה בכלל מלאכה, אבל מכל-מקום המבעיר בשבת חייב מיתה רק שאינה בכלל מלאכה, ובכרת לא נזכרת רק מלאכה 'כל העושה מלאכה ונכרתה', לכן אין חייבין קרבן עליה וכו'. יעויין (שם) שמאריך בהלכה זו. ולפום ריהטא רציתי להביא ראיה לדבריו מכח קושית "חות-יאיר" (סימן קלב) שכתב: וצריך עיון למה נחלקו ונסתפקו בהא דתני: איסי בן יהודה אומר אבות מלאכה ארבעים חסר אחת. ועל אחת מהם אינו חייב, ונחלקו איזה מלאכה שאינו חייב עליה ולא החליטו שזהו מבעיר וסבירא-ליה כר"י דהבערה ללאו יצאת, וכתב: דיש לומר דאם-כן גם המכבה פטור והוה-ליה תרתי שאינו חייב עליהן ולא אחת. אבל תירוצו נסתר מכח דברי "תוס' יושנים" (לעיל דף כט ע"ב) שכתבו: אף-על-גב דרבי יוסי אית-ליה דהבערה ללאו יצאת בכיבוי, מודה דחייב אף בפני עצמו, ושוב אמר מהר"ם דמהר"א אמר (בפרק ספק אכל) בהדיא פוטר רבי יוסי בהבערה ומחייב בכיבוי, עכ"ל. ואם-כן הורא קושית "חות-יאיר" לדוכתא דאמאי לא אמרו בטעמא דאיסי בן יהודה דאינו חייב על אחת מהם הוא במלאכת הבערה משום דכדרכי יוסי סבירא-ליה דהבערה ללאו יצאת.

וכדי ליישב קושית ה"חות-יאיר" אקדים דברי תוס' (לעיל דף ע"ב): דלא קתני איסי אינו חייב על אחת מהן אלא אסקילה, אבל חטאת חייב על כולן, ולפי זה שוב אין מקום לקושית ה"חות-יאיר", דלשיטת התוס' ליכא למימר דאיסי בן-יהודה קאי על מלאכת הבערה, דלרבי יוסי אין חייב עליה מיתה דלדברי ה"אור-שמח" סבירא-ליה לרבי יוסי דיש חיוב מיתה על הבערה, ואיסי בן יהודה שאומר דאין חייבין על אחת מהן היינו דוקא מיתה אינו חייב, וזה דלא כרבי יוסי. ונמצא דמכח קושית "חות-יאיר" יש הוכחה לדינו של ה"אור-שמח" דלרבי יוסי יש חיוב מיתה בהבערה.

אמנם עיקר חידושו של ה"אור-שמח" דלרבי יוסי יש חיוב מיתה בהבערה בשבת, תמוה לי מאוד, שהרי ברש"י (פסחים דף ה ע"ב) אומר בהדיא דלר"י דללאו יצאת היינו שאין בהבערה חיוב מיתה, ורש"י מפרש בזה דיסוד הוכחת רבא דרבי עקיבא כרבי נתן סבירא-ליה ולא כר"י דללאו יצאת, משום דאי כר"י היה סבירא-ליה וללאו יצאת, לא-הוה רבי עקיבא קורא להבערה אב-מלאכה. ואם-כן מפורש בדברי רבא דלרבי יוסי אין חיוב מיתה בהבערה דלאו אב-מלאכה היא.

וכן יש להעיר בדברי ה"חות-יאיר", חוץ מזה שהזכירו ב"תוס' יישנים" (לעיל דף כט ע"ב) שמפורש בכריתות (דף כ ע"ב) דלמאן דאמר ללאו יצאת לא אמרו אלא בהבערה לחוד ולא בכיבוי. כד נעיין בעצם סברתו נראה שכל יסודו הוא משום דחיובה של מלאכת כיבוי תליא במחשבת הבערה, שוב אין סברא לומר דמחשבת הבערה יהא חמור מהבערה עצמה, ומכאן זה פשוט לו דגם כיבוי בכלל ללאו יצאת. הנה אף שבאמת הם דברים המסתברים, אבל דברי ר' יוסי לאו מכאן סברא לחוד נאמרו אלא מתוך כללי התורה שהתורה נדרשת בהם, וכמו שאומר: הבערה בכלל היתה ולמה יצאת. אס-כן זהו בכלל גזירת הכתוב להקל במלאכת הבערה וכיצד גיתי אנן ונדרוש טעמא דקרא ולא נאמר אין לך בו אלא חידושו ורק בהבערה נאמרה ובמאי דגלי גלי, וכיצד נוסיף מסברא דהוא-הדין בכיבוי ללאו יצאת, ולכאורה קשה לחדש כן מסברא.

[אוצר החכמה]

דף עא ע"א; גמרא: אכל חלב וחלב בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת.

עיין מה שכתבתי בקידושין דף לח ע"א.

[אוצר החכמה]

דף עג ע"א; גמרא: אלא לרבא דאמר פטור היכי משכחת-לה.

הקשה מהר"ם, הא לרבא נמי משכחת-לה דקא טעה בדין השיעורים של כל מלאכה, — ותירץ — דלרבא כהאי-גוונא נמי פטור, כיון שהוא יודע שהיום הוא שבת וגם יודע שהמלאכה היא אסורה זה לא מיקרי שוגג וכו', כמו חלב וסבור שהוא שומן, עכ"ד. ולכאורה דבריו מופרכין מדברי ה"תוס' יישנים" (לעיל דף סח ע"א) שקדמוהו בקושינתו, ותרצו, דהוי מילתא דלא שכיחא לאוקמי בהכי, הרי מוכח מדבריהם איפכא דבאמת חייב בכי האי-גוונא. אך לזה יש לומר דגם מהר"ם לא פטר אלא לרבא, אבל לאביי דמחייב בכסבור רשות-היחיד ונמצא רשות-הרבים, מכל-שכן דמחייב בטועה בדין השיעורין, ולכן ה"תוס' יישנים" (לעיל בסוגיא) שפיר קא מקשו דלרשב"ל נימא דכאביי סבירא-ליה.

וביותר יש להקשות עליו מדברי רבינו יהונתן והמאירי, (הובאו דבריהם ב"שיטה מקובצת" (ב"ק דף כו ע"ב) גבי נתכוין לזרוק שתי חרקים ארבע דפטור, כלומר שלא נחה האבן למקום שחשב אלא שהלכה יותר שתי אמות, וליכא לפרושי נתכוין לזרוק שתי חרקים ארבע שלא היה חושב שיש בינו ובין אותו מקום שנתכוין לזרוק אלא שתי אמות והיה שם ארבע-אמות, שאם היה כן מיחייב משום שבת שהרי גמר מחשבתו, אלא שלא היה חושב שהיתה מלאכת איסור אלא מלאכת היתר וזהו שוגג האמור בתורה, עכ"ל.

הרי מבואר דלא כמהר"ם, דאפילו לא טעה בדין כלל ולפי מחשבתו הוא באמת דבר המותר, מכל-מקום כיון דנתכוין לעצם הפעולה, אף דלא ידע דבפעולה זו נגמר המלאכה, לא מיפטר מטעם מתעסק וכענין שכתבו התוס' (כריתות דף יט ע"ב ד"ה דהא): וי"ל בכל התורה כולה כשאמר מותר

הוא בשוגג בדבר שהוא ידוע לנו שהוא איסור, אבל הכא מתכוון לדבר שהוא היתר לכולי-עלמא אם היה כפי מה שהוא סבור ולכך פטור משום דהוי מתעסק.

אולם דברי השטמ"ק צריכים עיון ותמוהים מסוגיא דידן, דלהדיא פליגי אב"י ורבא בכסבור רשות-היחיד ונמצא רשות-הרבים ולרבא פטור משום מתעסק, וכן בהא דפליגי בנתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע כבר הוכיחו התוס' דעל-כרחך בנמצאו ארבע איירי. ואולי יש לומר קצת דבנתחלק לו בין רשות-הרבים לרשות-היחיד שאני, דהוי כגופין מחולקין ודמאי טפי לכסבור שומן ונמצא חלב, (דאי לאו טעמא דנהנה היה פטור). ועל הוכחת התוס' דעל-כרחך בנמצאו ארבע איירי דאם-לא-כן תיפוק-ליה מטעם מתעסק, יש לומר דבשיטת רש"י אזלי דמוכח מדבריו בסוגין דלרבא איירי בכי האייגוונא דלא הוי מלאכת- מחשבת ואפילו הכי איצטריך לטעמא דמתעסק.

ועיין בתוס' בסנהדרין (דף סב ע"ב) שמיישבים גם-כן פירוש רש"י, וכן מבואר מדברי רש"י כאן להדיא דאיירי בנתכוין רק לשתיים והלכה ארבע. וכן דייק לשון הגמרא דלא קאמר גבי נתכוין לזרוק שתיים ונמצאו ארבע כדאמר גבי רשות-היחיד ונמצא רשות-הרבים. וכן לשון הצריכותא דקאמר דארבע בלא תרתי לא מזורקא וכו', מדויק טפי לפרש כהשטמ"ק דלא בנמצאו ארבע מיירי, ובכן שפיר יש לומר דבנמצאו גם רבא מודה דחייב כה"שיטה-מקובצת".

אך אכתי תמיה זו קמה בהא דפריך התם אלא לרבא היכי משכחת-לה, ולהשטמ"ק שפיר משכחת-לה גם לרבא דטעה בכי-האייגוונא וכעין מהר"ם הנז', ואין לומר דבאמת תליא בפלוגתא דאב"י ורבא ואין-הכי-נמי דלרבא פטור והשטמ"ק לאב"י מיירי וכתוס' (לעיל דף מא ע"ב ד"ה מיחס): דמסתמא אב"י כרבה רביה סבירא-ליה, והרואה יראה כלשון השטמ"ק דינא קאמר ואם הוה סבירא-ליה דתליא בפלוגתא הא קיימא-לן כרבא לגבי אב"י. (ועוד מאי פריך לעיל לרשב"ל נימא דכאב"י סבירא-ליה).

ובדוחק יש לומר על-פי הקדמה, במה שנחלקו האחרונים אי שייך איסור חצי-שיעור במלאכת-שבת, וכבר ידוע דעת ה"חכם-צבי" (סימן פו) דחצי-שיעור לא נאסר בשבת, וכבר תמהו עליו ב"משנה-למלך" (פרק יח מהל' שבת) וב"פרי-מגדים" (סימן שיט) דמבואר להדיא (לקמן דף עד ע"ב) דחצי-שיעור נאסר בשבת, ורבים מהאחרונים כן תמהו באיסור הוצאה למה לא נאסר חצי-שיעור, דהא התירו לצורך לטלטל פחות מארבע-אמות, ותרצו בטעמים שונים.

ובזה עוקר וזה מניח כתב הגריעב"ץ בספר "לחם-שמים" (ריש שבת) בפשיטות דאסור מדאורייתא ככל חצי-שיעור משום דחזי לאיצטורפי, (אף דלא משמע-כן מרש"י והרא"ש ריש שבת), ולפי מה שכתב ה"חות-יאיר" (סימן טו) דהקשה: אמאי לא נאסר טלטול בפחות מארבע-אמות מטעם חצי-שיעור, ותירץ, דאין לאסור משום חצי-שיעור בדבר הנזכר בפירוש בתורה, כמו טלטול ארבע-אמות ברשות-הרבים דילפינן מ'שבו איש תחתיו', (עירובין דף מח ע"א), — ודרשא גמורה היא כדמשמע לעיל (דף ד ע"א תוס' ד"ה והא בעינן) — וכיון דנכתב השיעור בפירוש דלא נאסר אלא ממקומו שהוא ארבע-אמות לכן פחות מותר, וכענין שכתב הש"ך (יור"ד סימן רלח ס"ק ב).

ולפי זה יש מקום לומר דה"שיטה-מקובצת" מחלק בין זריקה למעביר דהא זריקה יליף מהלכה-למשה-מסיני, (ולא נכתב שיעורא בקרא כמו מעביר), ונאמר דלשיטתו שייך בזה איסור חצי-שיעור כמו בזה עוקר וזה מניח, דחד טעמא הוא דאפשר שיפול ברחוק מארבע-אמות, ועיין "מגיד-משנה" (פרק יג מהל' שבת) דבנתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע חייב באומר כל-מקום שתרצה תנוח.

אוצר החכמה

אורח חיים 1234567

ואם יתכן כזאת יתיישבו דברי השטמ"ק על נכון, ונאמר דסבירא-ליה דבנמצאו ארבע גם לרבא חייב וכדדייק לעיל מסוגית בגמרא, אלא דתליא בפלוגתא דתצי-שיעור, דאם אסור מן-התורה אם-כן נתכוין לחצי-שיעור ונמצא שיעור שלם לא הוי בכלל מתעסק דסוף סוף נתכוין לגופו של איסור אלא דשגג בעונשו, ודמיה לשגג בכרת והויד בלאו דהוי שוגג וחייב לר"י, ועל-כל-פנים אינו דומה לכל הני תלתא גווי דנקט רבא לפטור, דהתם לא נתכוין לגופו של איסור כלל, אבל למאן-דאמר חצי-שיעור מותר נמצא דלא נתכוין כלל לגופו של איסור, שפיר יש-לומר דלרבא דמיה לשומן ונמצא חלב וכסברת מהר"ם.

ומעתה מיושב דשפיר פריך לרבא אי סבירא-ליה כרשב"ל דלשיטתו דחצי-שיעור מותר מן-התורה יפטר גם בטועה בדין השיעורין, וכן לעיל דפריך לרשב"ל נמי עדיפא-ליה לאוקמי גם אליבא דרבא דמפרש התם טעמא דרשב"ל משמע קצת דסבירא-ליה כן. ודברי השטמ"ק יתכנו לדין דקיימא-לן חצי-שיעור אסור מן-התורה וגם לרבא לא הוי בכלל מתעסק וחייב, וממילא בנידון-דין דלא נתכוין לחצי-שיעור אפשר דגם להשטמ"ק הוי בכלל מתעסק לפי מה דקיימא-לן כרבא. אבל עם-כל-זה אין סברא להמציא חילוק חדש בין זורק למעביר, ועיין תוס' לקמן (דף צו ע"ב אורח חיים 1234567 ד"ה הכנסה).

שם; משנה: אבות מלאכה ארבעים חסר אחת הזורע.

אוצר החכמה

אורח חיים 1234567

בשן"ע (אור"ח סימן שלו סעיף יא): השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים הרי זה תולדות זורע וחייב בכל שהוא. והוא מדברי הרמב"ם (פרק ח מהל' שבת ה"ב), הרי לפנינו דוריעה על-גבי מים זריעה ממש היא להתחייב עליה מן-התורה משום זורע. הן אמנם דהמג"א תמה על דין זה, אבל הוא מוטיה-לה והוא מפרק-לה, וז"ל המג"א: וצריך-עיון דבזבחים (דף צו ע"ב) אמרינן הזורק זרע פשתן במים מאי-טעמא חייב אילימא משום דמצמח במים והוה-ליה זורע אי-הכי חטים ושעורים נמי, התם קעביד לישא, פירוש שנדבקין זה בזה וכו', עיין שם דמשמע דאין חייב אלא בפשתן משום לש, אבל בחיטי ושערי פטור כמו שכתב בסימן שמ סעיף יב. ועוד קשה למה בפשתן טעמא משום לש, הוה-ליה למימר משום זורע, וי"ל דבפשתן חייב תיכף כשנותנו במים משום לש, אבל בחטים ושעורים אינו חייב אלא בשורה זמן ארוך כמו חצי יום ולהכי נקט השורה, וכן מעשים בכל יום שנותנים חטים למים ומאכילין לבהמות, עכ"ל.

ואם כן הדין קיים דשפיר חייבין על זריעה במים משום זורע. ובספר "מגן-אבות" מתרץ קושיית המג"א דבגמרא זבחים משמע וזורק חטים למים פטור, היינו משום דסוגיא שם אזלא למאן-דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אבל הרמב"ם לשיטתו דפסק מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, לכן גם שורה חיטי ושערי במים גם-כן חייב.

והנה הצ"ח בחידושו לשבת (דף יז ע"ב) על המשנה: אין שורין דיו וסמנים וכרשינין, כתב: הנה איסור שריית דיו הוא או משום לש כפשטיה דסוגית הגמרא כאן, או משום צובע כדעת ה"מגיד-משנה" (בפרק ט מהל' שבת הלכה יד), אמנם שריית סמנים היא דומה לדיו כלומר כדאית-ליה לרש"י משום לש, ולהמ"מ משום צובע, אבל כרשינין לא שייך בהו לישא אלא בזרע פשתן ולא בחיטי ושערי דמה-שנא כרשינין מחיטי ושערי, והרי הרמב"ם (בפירוש המשניות) פירש כרשינין כוסמת, וצריך

לומר דהחייב משום זורע כמו שפסק הרמב"ם ששורה חטים ושעורים, ולדעתי ממשנה זו לקח הרמב"ם, עכ"ל הצ"ח.

ולענ"ד לא משמע-כן מהמשנה דשריית כרשינין איסורו משום לש, הרי אמרינן לעיל (דף יט ע"א): הנך דאי עביד-להו בשבת מיחייב חטאת גזרו בהו בית-שמאי ערב-שבת עם חשכה, קורות בית-הבד ועיגולי-הגת דאי עביד-להו בשבת לא מיחייב חטאת לא גזרו. וכן הקשו התוס' (כ"ז י"ז ע"ב ד"ה אין פורסין): אף-על-גב דבשבת נמי אם פירש מצודה אינו חייב חטאת וכו'. דהיינו דמקשים דמכיון שלא יתחייב חטאת בשבת אין לגזור שלא לעשותם עם חשכה, ואם-כן קשה שריית כרשינין דאי עביד-לה בשבת לא יהא חייב חטאת משום זורע, אם המים הם בעציץ שאינו מנוקב, ואם-כן למה גזרו שלא להשרותן עם חשכה. ועוד דכרשינין דומיא דדיו וסמנין קתני, ודיו וסמנין ודאי דבכלי שאינו מנוקב מיירי, ואם-כן גם כרשינין מיירי בכלי שאינו מנוקב דהא גבי הדדי תניין, ובעציץ שאינו מנוקב אינו חייב משום שבת ולמה גזרו עם חשכה.

ומה שהצ"ח אומר דבכרשינין לא שייך לישא, מדברי המאירי משמע דהוא סבירא-ליה דבכרשינין נמי איכא בהו משום לישא, דז"ל: **כרשינין קליפיים ששורין אותם במים כשהם רכים ונימוחים שם קצת והמים מתעבין בסיבתן ונעשים כמים** ^{אוצר החכמה} **שבעיסה או קמח בלולים ומאכילים לבהמה, עכ"ל.** הרי דמפרש שבכרשינין נמי גזרו משום לישא ולא משום זורע. וכן יש להעיר על דברי הרמב"ם והשו"ע (שהבאתי לעיל) שסתמו דבריהם; דהשורה חטים ושעורים במים הרי זה תולדות זורע וחייב בכל שהוא. הא סתם שריה במים הוא בכלי ומסתבר דלא עדיפי מים מזורע בעפר שבכלי שאינו מנוקב דאינו חייב משום זורע ולמה יתחייב בזורע במים, ולא הוה-ליה לסתום אלא לפרש דדוקא בזורע במים שבכלי שדינו כמנוקב לכל חר כדאית-ליה, לרש"י בכלי חרס ולר"ת ^{א"ח"ח 1234567} בכלי עץ.

וכדי לתרץ כל זה אקדים מה שנשאל ומה שהשיב הרדב"ז בתשו' (חלק ה סימן אלף תריא) על דברי הרמב"ם הנז', וז"ל: שאלת על מה שכתב הרמב"ם דהשורה חטין ושעורין וכיוצא בהן במים הרי זה תולדות זורע וחייב בכל שהוא, ושאלת מאין הוציא זה הדין, ומאיי-טעמא, שהרי אפילו יעמדו שם ימים רבים לא יצמחו כיון שאין שם עפר. תשובה. הכא במאי עסקינן בשורה אותם לזמן מרובה כדי שיהיו נוהגין לזריעה ויצמחו מהרה, וזהו תולדות זורע וכו', ומסתברא לי שאם שרה אותם במים ונתכרין לתקן אותם לטחינה דחייב משום טוחן שזה מלאכת הטחינה היא, עכ"ל.

הנה הרדב"ז והמג"א כמעט ששניהם דבר אחר אמרו, ריש חילוק בין ששורה אותם לזמן מרובה ובין שורה אותם לזמן מועט, דחייב זריעה אינו אלא בשריה של זמן מרובה, אבל בשעה מועטת ליכא משום זריעה, ורק בזורע פשתן מתחייב תיכף בנתינתו לתוך המים לא משום זורע אלא משום לש, ובוה מתיישב קושית המג"א דשוב אין סתירה לפסק הרמב"ם מגמרא (זכחים דף צד), אלא דמכל-מקום חלוקים הרדב"ז והמג"א בטעמו של דבר שמיחייב משום זורע, דלהמג"א הוא מכלל תולדה דמלאכת זורע דנתינה למים זריעה היא, אבל להרדב"ז אין זה זורע ממש אלא משום הכנה לזריעה חשיבה גם-כן ממלאכת הזריעה, ולא מטעמיה של המג"א דבזמן מרובה צומחים שם אף שהם במים, אלא סבירא-ליה דאף שאין כאן צמיחה כלל כל-זמן שהם במים — כדבריו של השואל שם — אבל שרייתן מכשירתן לקרב צמיחתן כשיזרעו בקרקע, ואקרובי צמחה נמי זריעה היא, וזהו יסוד

אוצר החכמה

1234567

חדש במלאכת-שבת דאף-על-גב דעצם המלאכה עדיין לא הותחלה מכל-מקום חייב על ההכנה וקירוב למלאכה.

ויעוין ב"כלכלת-שבת" לבעל "תפארת-ישראל" על המשניות במלאכת אופה (מלאכה יא) שמביא שם לשון הרמב"ם (פרק ט מהל' שבת ה"ד): אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים ואחד נתן את הקדירה ואחד נתן את המים ואחד נתן את הבשר ואחד נתן את התבלין ובא אחר והגיס, כולם חייבין משום מבשל. וז"ל ה"כלכלת-שבת": קשה לי להרמב"ם למה כולם חייבין משום מבשל, הרי כולם יחד לא עשו רק בשול אחד וליהוי כשנים שעשאוה דפטורים. ועוד דליהוי כל אחד כאילו עשה חצי מלאכה, כזה עוקר וזה מניח, ואם תימצי-לומר דשאני בישול משאר מלאכות-שבת שבכולם הוא עושה גוף המלאכה, מה-שאין-כן בבישול אין האדם עושה גוף המלאכה, דאינו רק מכין שיתבשל והדבר מתבשל מאליו ואפילו הכי חייבתו תורה, ולפיכך מדגם כולו אינו רק הכנה ואפילו הכי חייב, להכי כל הכנה שעשה להבישול חייב עלה, עכ"ל.

הנה מבואר דחיוב על הכנה דמלאכה לא יתכן אלא כמלאכת בישול, משום דכל עיקר חיוב מבשל הוא מטעם הכנה לבישול, אבל בשאר מלאכות אין סברא שיתחייב משום הכנה, אבל הרדב"ז משמע דלא סבירא-ליה האי סברא של ה"תפארת-ישראל", ומשמע דסבירא-ליה דגם בשאר מלאכות יש לחייבו משום הכנה כמו על עיקר המלאכה, ואם-כן לכאורה פשוט דבשורה חטים ושעורים במים שבכלי אף-על-פי שהכלי אינו נקוב חייב משום זורע, דלהרדב"ז כל חיובו של שורה במים אינו משום יונק מקרקע הארץ, אלא על עצם השרייה הוא חייב, דהשרייה מכשרתו להיות נזרע, ואם-כן ממילא דאין נפקא-מינה בין נקוב לשאינו נקוב, ומהאי-טעמא שפיר סתם הרמב"ם והשו"ע דהשורה חטים ושעורים במים חייב משום זורע, ולא הוזכר כלל דתליא אם הכלי יש לו דין נקוב, משום דבאמת בכל אופן הוא חייב בין נקוב ובין שאינו נקוב לשיטת הרדב"ז, דכל חיובו הוא משום דהוי הכנה דמלאכה.

שם; משנה: והאופה.

והנה במלאכת אופה הדין ברור, שאם התחיל במלאכה והדביק פת בתנור והורידה לפני האפיה, דאינו חייב חטאת, וכדאיתא לעיל (דף ד ע"א): הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה. ויש לברר במלאכת זורע כהאי-גוונא, אם לקט הזרע קודם שנשרש אם זה פוטר למפרע מחיוב חטאת על מה שזרע, ונפקא-מינה לדינא גם בזמן-הזה בזורע בשבת ואחר-כך נמלך, אם אומרים לו לחזור וליטול את הזרעים כדי שלא יתחייב משום זורע, ונפקא-מינה גם לאחרים, אם מחויבים ליטול את הזרעים כדי שלא יתחייב הזורע, ואף דגבי רדיית הפת כתב המג"א (סימן רנד ס"ק כא): דדוקא לו התירו לרדות ולא לאחרים. הא כתב שם דטעמא משום דאין-אומרים לו לאדם עשה חטא קל בשביל שלא יעשה חכירך איסור חמור, אם-כן בזרעים שנזרעו דליכא איסור ליטלם בשבת וכדקיימא-לן (בסימן שי): חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו מותר לטלטלם. ועיין (שם) ב"פרישה" (ס"ק ב) שהעיר מדברי הב"י (סימן שיא) בענין צנון שטמן וכו' שאם נתכוין לזריעה חושש משום איסור שבת. אולם במג"א (שם ס"ק כב) דעתו להתיר אפילו במתכוין לזריעה עיי"ש — בודאי חיובא רמיא גם על אחרים

ליטלן טרם נשתרשו אם נאמר דבזה ינצל מחילול שבת. (אלא דיש לעיין בזה משום שאפשר ליטלן במוצאי-שבת).

אמר החסיד

נוהרש"ש כאן כתב לאמר: אם לקט הזרע קודם שנשרש נראה דפטור למפרע על מה שזרע, כיון דלא נתקיימה מחשבתו. ולדבריו צריך לומר דקושית תוס' (לעיל דף ד ע"א ד"ה קודם שיכא) גבי אופה: והיכי אתי לידי חיוב סקילה והא התראת-ספק הוא. הנה מצי להקשות גם על מלאכת זורע דהא הוי התראת-ספק. ויש להעיר לפי-מה שהקשה המהרש"א (שם): אמאי לא הקשו כן בפשיטות אמתניתין דכלל גדול דחשיב אופה בכלל ל"ט מלאכות הא הוי התראת-ספק, — ותירץ — דאמתניתין לא קשה דמצינו לאשכוחי אופה להדיא דהוי התראת ודאי. ולפי זה הוה-ליה להקשות מזורע דמתניתין דכלל גדול, אלא דבעיקר קושית המהרש"א צריך עיון לענ"ד, לפי-מה דאמרין לעיל בגמרא (דף ע ע"ב): מנינא למה-לי ואמר ר' יוחנן שאם עשאו כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. הרי דמתניתין בשוגג איירי ולענין חיוב חטאת איתשיל, אם-כן מה ענין התראת ספק לכאן, ובלאו-הכי הרי כתבו התוס' לקמן (דף צג ע"ב ד"ה ששגג): ורבינו שמואל קשה לו לאוקמי ברייתא בחיוב סקילה, דבכל דוכתא איירי בחיוב חטאת. משמע להדיא דברוחא איכא לשנויי דאיירי לענין חיוב חטאת. ואכמ"ל.

ומתוך דפשיטא-ליה להרש"ש דזורע ואופה דין אחד להם, הבין דבר מתוך דבר, וכתב: דכמו דזורע חייב אף דהשרשה היה בחול מזה נראה-לי דכן האופה בשבת עם חשיכה חייב אף דאין שהות שתגמר אפייתו בעוד יום, עכ"ל. ומעולם תמהתי על דבריו אלה, דהיכן מצינו דמעשיו של-חול ישלימו לחיוב של-שבת, דע"י מה שנגמר בימי חול יתחייב משום מחלל-שבת. שוב ראיתי לה"מנחת-חינוך" (מצוה רחצ) שהקשה: איך חייב משום זורע הא אינו נקלט בפחות משלשה ימים לכולי-עלמא ולעולם הוי השרשה בחול, — וכתב — דעל-כרחן צריך לומר דיש חילוק בין זורע למבשל ואופה, דבזורע נגמר חיובו תיכף ולא תליא בהשרשה כלל, אפילו אם לקט תיכף הזרעים חייב, דכבר נגמרה מלאכתו, וכן לענין כלאים אף דכתב רש"י (פסחים דף כה): דלענין להתקדש הוי כמאן דמנחי בכדא, אבל לענין חיוב מלקות אין תלוי בהשרשה, עכ"ד.

ובכל דבריו אלה כתב ה"תפארת-ישראל" בקונטרס "בתי-כלאים": ושניהם שוין דבאפייה וכישול פטור אם נגמר בחול. וכן ה"פרי-מגדים" (אור"ח בפתיחה כוללת) כתב: גם אני מסופק אם נתן קדירה בשבת סמוך למוצאי-שבת ונתבשל כגורגרות בחול ומכל-מקום התחלה היה בשבת אם חייב חטאת, דהא כל אופה ומבשל מהתחלה מחייבין-ליה, או-דילמא הואיל ובשבת רק חצי-שיעור תו לא מיחייב חטאת, וכן נראה, עכ"ל. הרי דהסכים דפטור אם גמר האפייה היה בחול.

ולענ"ד דבר זה מוכרח מסוגית הגמרא לקמן (דף קב ע"א) דאפילו בזורק ארבע-אמות ברשות-הרבים ומשיצאה האבן מידו נזכר, לא מחייב חטאת דלא-הוי כולו בשגגה, וכן באופה ומבשל אם נודע לו קודם גמר האפייה פטור מחטאת משום דלא קרינן-ביה כולו בשגגה, הרי דאמרין דעדיין חסר משגגתו חלק האיסור, אם-כן אם נגמר בחול איך יתחייב, הרי לא עשה מלאכה שלמה בזמן האיסור, וכמו דלענין שוגג אם נודע לו קודם גמר האפייה לא קרינן-ביה כולו בשגגה, כמו-כן כשנגמר בהיתרא לא קרינן-ביה כולו באיסורא.

ובזורע דמחייב לאלתר אף קודם שנשתרש, יש להעיר קצת סמך לזה מהא דפריך במכות (דף כא ע"ב): ולילקי נמי משום זורע ביום-טוב. הא יש לומר דלא חשיב אלא לאוין דמחייב עליהן לאלתר, מה-שאיז-כו זורע דלא נגמר חיובו עד שיצמח מחמת העפר שכיסה, ולדברי הרש"ש — שהבאתי

לעיל — אם יחזור ויטול העפר תיכף לא יתחייב, ולפי מה שמצדד כן הפמ"ג גם באופה ומבשל ביום טוב דלחייב אף על התחלה לבד ושאני יוסטוב משבת, ניחא, אבל באמת בלאו הכי יש לדחות, ואכמ"ל.

אוצר החכמה
מח"מ 1234567

ובטעמא דמילתא לחלק בין זורע לאופה כתב ה"מנחת חינוך" (שם): דבשלמא מבשל או אופה גמר האפייה או הבישול נקרא בשם אפייה או בישול, אבל לשון זריעה חל תיכף כשמנפץ הזרע על גבי קרקע. וכעין זה כתב ה"תפארת ישראל" בקונטרס "בתיכלאים" הנ"ל. ולענ"ד עדיין הדבר מחוסר ביאור, דאטו אפייה זריעה כתב קרא, מלאכה אסר-לן רחמנא, אס-כן מנא-לן דשמה גרים, ותנא גופיה מנא-ליה דדריש הכי (קידושין דף ד ע"א) לחלק בין פעולת הזריעה לפעולת האפייה.

והמחזור בזה הוא מה שמצאתי בספר "הלכות קטנות" למהר"י חגיז (סימן רסו) וז"ל: מאי שנא דבמבשל ואופה בעינן כשיעור בשבת (ומבואר דלא כרש"ש וספיקו של הפמ"ג), והזורע משהשליכם על גבי קרקע מחייב. תשובה. מסתברא דבמבשל ואופה עדיין גמרו בידי-אדם שצריך להגיס בקדירה ולחתות בגחלים, אבל זורע הכל בידי שמים, עכ"ל. וצריך ביאור, הא אן גם באופה מי לא עסקין דהדביק פת בתנור שיש שם אש מצומצם כשיעור שיאפה בשלמות עד שאין צריך עוד להתעסק בזה, ועם כל זה אינו מחויב רק כשיגמר.

ונראה להקדים בזה מה דנחלקו ה"מגן אברהם" וה"אבן העזר", בנותן חטים לרחיים של-מים בשבת, דהמג"א (סימן רנב ס"ק כ) פסק דלא הוי מלאכה אלא שבות בעלמא, ומדאורייתא לא הוי מלאכה כלל כיון דממילא נטחנים, והאהר"י (סימן שכח) חלק עליו ופסק דהוי אב-מלאכה מקל-וחומר מנוזקין: דהא אפילו בנוזקין כי האי-גוונא בזורק של חבירו לרחיים וניזק חייב דהוי כזורק לתוך האש וקל-וחומר בשבת, מידי דהוי אזור ורוח מסייעתו דמלאכת-מחשבת אסרה תורה, קל-וחומר בנותן לרחיים דאפילו בנוזקין חייב, עכ"ל. וסברת המג"א כבר ביאר יפה בעל "קרבן נתנאל": דאין ללמוד טחינה מאפייה דחייב אף דנגמרת מאליה, משום דהעיקר תלוי איך היה מעשה של כל מלאכה במשכן, ואפייה במשכן היינו כישול לא היה באופן אחר אלא שנתבשלו הסממנין ממילא ע"י האש, אבל טחינה מה שהיה אותה אב-מלאכה אצל משכן כתישת הסממנין במכתשת, לא היה אלא בידים, עכ"ד.

נמצא דלדעת המג"א פרטי עשיית כל מלאכה ומלאכה תלוי באופני עשייתה שהיה במשכן, ולזאת אפשר דלסברא זו נתכוין בעל "הלכות קטנות", דבאפיה ובישול אף דעיקר המלאכה נגמרת מאליה, מכל-מקום דרכה בכך שיהא האדם משגיח ומתעסק בה ואינו מסלק עצמו ממנה עד שתגמר, וזהו שכתב גמרו בידי אדם, שבידו לעשות ולמהר גמר הבישול, ולכן שיעור המלאכה נמשך משעה שנותן על האש עד גמר הבישול, שכן היה אופן עשייתה במשכן להשתדל בה עד גמרה, אבל בזריעה תיכף משמשליך הגרעינים בקרקע ידיו מסולקות הימנה ואין לו עוד עסק בה, כי אין הדבר עוד בידו, כמו שכתב הירושלמי: שמאמין בחיי העולמים וזורע. (הובא לעיל דף לא ע"א בתוס' ד"ה אמונת). אס-כן הרי נשלמה מלאכתו תיכף ואין לו עסק בהשרשה כלל, ולכן שפיר מחייבין-ליה אף אם חזר ולקט הגרעינים.

לאחר שכתבתי כל הנ"ל מצאתי-ליה חבר גדול להרש"ש הנ"ל, והוא תשובת מהר"ם בן-חביב (הנדפס מחדש מכתב-יד נקרא בשם "קול גדול") וכתב שם (סימן עה) בלשון זה: והנראה לענ"ד דלעולם דמי — זורע — לפת ואם סלקו קודם שישרשו אינו חייב משום זורע וכו' ואי דלא משכחת זורע בשבת

דבו ביום אי-אפשר שישרישו, זה אינו, דכיון דהוא מתכוין אדעתא דזריעה וסוף סוף נעשתה מחשבתו ונשרש בקרקע חייב משום זורע וכו' דאם סלקו קודם שישרישו נפטר מידי סקילה דומיא דפת, עכ"ל. מבואר מדבריו דלא כמו דפשיטא-ליה לה"מנחת-חינוך" דנגמר חיובו תיכף ולא איכפת-לן בהשרשה כלל. ובספר "חיי-אדם" (הל' שבת כלל יא) וב"נשמת-אדם" (שם) משמע שכזורע חייב תיכף משיחפה בקרקע וסבירא-ליה כה"מנחת-חינוך" דבזריעה נגמר חיובו תיכף. ומתשובת מהר"ם הנ"ל נראה דפליג על כולם. ומכל-מקום מסברא ומגמרא הדין נוטה כמהר"י חגיז הנ"ל דבזריעה נתחייב תיכף.

ויש להסביר שיטת מהר"ם בן-חביב והרש"ש — דהעיקר תלוי בזמן עשיית המלאכה אף דנגמרה מאיליה בזמן ההיתר חייב — בהקדם מה שכתב בתשו' ה"פני-יהושע" וה"בית-מאיר" (אהע"ז סימן ה) וה"חתם-סופר" ועוד מגדולי האחרונים, דבאיסורי שבת לא-שייך לחייבו מטעם שליחות (אפילו בהני-גווני דמרבין דיש שליח לדבר עבירה בכלל-התורה כגון דאינו בר-חיובא וכיוצא) וטעמם ונימוקם עמם, דבמצות שבת עיקר קפידת התורה הוא שינוח וישבות ביום השביעי, ולכן אף דבאמת עושה מלאכה על-ידי שליח שכמותו, מכל-מקום לגבי שבת קיום אמרינן דמכל-מקום גופו שבת וינפש ואין זה בכלל מחלל שבת, ולפי דבריהם לכאורה יש לשאול, אם-כן בהני מלאכות שדרכן להיגמר מאיליהן, כגון זריעה, אפיה וכשול — או לדעת ה"אבן-העזר" (כסימן שבת) גם טחינה וחובל (כמו העמדת עלוקה) — וכל שאר מלאכות חייבין על-מה שנגמרינן אחר-כך מעצמן, ואמאי יתחייב, הא עם סלוק ידיו עדיין לא נשעה שום מלאכה, ונמצא דגופו שבת וינפש, ולמה יגרע משליחות דאף דהוי כמאן דעביד בידים ומכל-מקום פטור גבי שבת, ועל-כרחך צריך לומר דאין-הכי נמי, דבאמת אין עיקר חיובו על-מה שנגמר אחר-כך ממילא, אלא סוף מעשה כל הנצמח מפעולתו החר רישא גריר, ואיגלאי-מילתא דכל הנעשה אחר-כך בפועל כבר היה בכח פעולתו ברגע הראשון, ובהכי חייבה רחמנא, שלא לעשות שום פעולה שבכחה לגרום למלאכת-מחשבת, וגמר המלאכה דממילא שלא-אחר-כך אינו אלא תנאי לחיובו שעל מעשיו המסבבת גמר מלאכה, וכמו זורק מרשות-היחיד לרשות-הרבים או ארבע-אמות ברשות-הרבים דאם קלטה כלב או נשרף קודם ההנחה פטור, (לקמן דף קב), ואם יתחרט קודם הנחה פשוט דלא יפטר מאיסור סקילה אף דמעתה אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה, אלא ודאי מוכרח דעיקר חיובו חוזר על פעולתו ברגע הראשון שהיא הגורמת שתעשה המלאכה, ונמצא לפי-זה דכל-מה שנעשה ממילא אין זה חלק מגוף האיסור, דגבי שבת רק על פעולה בידים ממש קפדה תורה, וגמר המלאכה אינה אלא בתורת תנאי. ומעתה יש לומר דאף דנגמר ממילא במוצאי-שבת שלא בזמן חיובא, מכל-מקום שפיר יש לחייבו על פעולתו שהיתה כולה בזמן החיוב ובלאו-הכי אין חיובו רק על-זה וכנו.

שם; משנה: הטוחן.

ב"מגן-אברהם" (סימן רנב ס"ק כ) פסק דהנותן חטים לרחיים של-מים בשבת לא הוי אלא שבות בעלמא ומדאורייתא לא הוי מלאכה כלל כיון דממילא נטחנים. וב"נתיבי-חיים" — להגאון בעל "קרבן-נתנאל" — (שם), ביאר יפה דעת המג"א: דאין ללמוד טחינה מאפיה דחייב אף דנגמרת מאיליה, משום דהעיקר תלוי איך היה מעשה כל מלאכה במשכן, ואפיה במשכן — היינו בישול — לא היה באופן אחר אלא שנתכשלו הסממנין ממילא ע"י האש,

אבל טחינה מה שהיתה אותה אב-מלאכה אצל משכן כתישת הסממנין במכתשת לא היתה אלא בידים.

נמצא שלדעת המג"א פרטי כל מלאכה ומלאכה תלוי באופני עשייתה במקדש, ואין ללמוד שאר מלאכות מאפיה דחייב אף דנגמרת מאיליה, משום דהעיקר תלוי איך היה המעשה של המלאכה במשכן. וראיתי בפמ"ג (סימן שמ מ"ז סוף ס"ק ג) שכתב: ואותן הכותבים דברי סתור בנייר עם חלב שנחלב ולא נתבשל ונבלע בנייר ואין רישומו ניכר, וכשבא לחבירו נותן אותו אצל האש ושלחבת ומתחמם וניכר הכתב ההוא, (עיין בירושלמי כעין זה), אם עשה כן בשבת יש לומר דחייב חטאת ליכא, ומכל-מקום מדרבנן אסור דדמי לכותב, וכל-שכן במקום שיד סולדת בו יש לומר אפילו נייר חלק בלא משקה יש בו לחלוחית מים וכסיכתא לאתונא דמיא, וחצי-שיעור אסור מן-התורה אם אין בו שיעור משקין בבישול, עכ"ל.

ויש לעיין בסברת הפמ"ג דלמה פשיטא-ליה דאין חיוב חטאת על העמדתו בפני השלחבת ונעשה כתב גמור, ויש לדון דההעמדה בפני האש זהו מעשה גרמא לכתיבה, אבל מדבריו נראה דלא מחשיב זה לגרמא, שהרי אומר: שאם מעמיד במקום שהיד סולדת בו אז יש בזה משום חיוב מבשל על המים הנבלעים בנייר, ואפילו נייר חלק בלי שום משקה יש בו לחלוחית מים וחצי-שיעור אסור מן-התורה. הרי משמע דלאו גרמא הוא ומאי-שנא דמשום כותב גרמא הוא ומטעם בישול לאו גרמא וחייב.

ולפי דעת המג"א הנ"ל שפיר יש מקום לחלק ביניהם, רבישול תמיד הוא ע"י גרמא וכל חיוב בישול הוא על מעשה ההעמדה שעל-גבי האש, וכאן נמי יש העמדה שמביא לידי בישול, מה-שאין-כן לענין כתיבה דעצם המלאכה הוא מעשה הכתיבה בידים, וכאן ליכא מעשה כתיבה אלא רק העמדה לכתיבה אבל עצם הכתיבה נעשתה מאיליה, ולכן שפיר כתב הפמ"ג שהוא-הדין במעמיד ממש על-גבי האש, אף-על-גב דעצם ההעמדה על האש עשה בידים אינו חייב משום כותב משום דמלאכת הכתיבה נעשית אחר-כך מאיליה, והאב-מלאכה של כותב במשכן הוא בכתיבה ממש בידים. **ולעיל** הבאתי את "אבן-העוזר" (סימן שכת) שהביא דעת המג"א וחלק עליו ופסק דנותן חטים לרחיים של-מים בשבת הוי אב-מלאכה מקל-וחומר מנוקין וכו', דאפילו בזורה ורוח מסעייתו דפטור מנוקין חייב בשבת. והנה מה שכתב ללמוד טחינה מזורה לחייב בנגמר ממילא, כבר נתבאר היטב בזה דעת המג"א דלאו בחדא מחתא מחתינהו לכל המלאכות. וכן מה דפשיטא-ליה דבמקום דחייב לענין נזקין מכל-שכן דחייב לענין שבת, לכאורה נראה דהא קל-וחומר פריכא הוא, לפי מה שכתב ספר "התרומה" (הובא בב"י אור"ח סימן לב) וז"ל: אמנם גבי שחיטה כתיב 'וזבחת' ותנן נפלה סכין ושחטה פסולה, הא הפילה כשרה אפילו לאחר-יד ואפילו הכי פטור בשבת משום דהוי כלאחר-יד, עכ"ל. ועל-פי דבריו אלה יש מקום לומר דבהעמדת עלוקה אף דלענין מזיק נחשב כאילו עביד בידים ומטעם אשו משום חציו, עם-כל-זה לא עדיף מהפיל סכין דכולי-עלמא מודים דכחו הוא, מכל-מקום במלאכת-שבת ממשכן ילפינן ובעינן דומיא דהתם דנטילת נשמה דאילים מאדמים לא-הוי ע"י כחו רק בידים ממש, ובכי האי-גוונא אמרינן (בעמוד ב): האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי דמסיק רב אשי דפטור לענין שבת אף דלענין מיתה ברוצח חייב בכי האי-גוונא. (עיין מכות דף ח).

וביותר יש להפליא על ה"תפארת-ישראל" (פרק ג דמכות מ"ח) שהאריך שם להקשות: למה יתחייב סקילה המדביק פת בתנור, מאי-שנא באישקיל על חבירו בידקא דמיא ומת, דפטור אכח שני דגרמא בעלמא הוא. אם-כן הכי נמי הרי בכח חמימות הראשון כשהדביק הלחם עדיין לא

נאפה עד שבא כח החמימות השני ולא עשה המדביק כלום, עכ"ל. ודבריו תמוהים (מלבד מה דיש לדון בעיקר הדמיון, אלא אפילו) לפי מה דסלקא-דעתא דבאפייה גרמא הוא, אם-כן מה תמיה היא זו איך מחייבין-ליה, הרי על-כרחך בהכי חייביה רחמנא.

ולפי שהוסברו לעיל דברי המג"א שפרטי כל מלאכה ומלאכה תלוי באופן עשייתה במקדש, ואין ללמוד שאר מלאכות מאופה חזרה דחייב אף בנגמרה מאיליה, יש ליישב שפיר דברי המג"א מהשגותיו של האהעו"ז ולומר דלפי האמת חיובי שבת אינם דומים בזה לחיובי נזקין ויש בדבר זה להקל ולהחמיר, והעיקר תלוי כיצד היתה המלאכה נעשית במשכן, שאם במשכן היתה נעשית ע"י גרמא הוא חייב אפילו שבנזקין כגון זה הוא פטור, וכדאיתא בב"ק (דף ס ע"א) גבי זורה ורוח מסייעתו דאף-על-פי דלענין נזקין פטור משום גרמא, מכל-מקום לענין שבת חייב, וכמו שכתב הרא"ש (שם): אף-על-פי דלא הוי אלא גרמא בעלמא בהכי חייבה תורה, כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח. ולעומת זאת במלאכה כזאת שבמשכן לא היתה נגמרת אחר-כך מאיליה אף-על-פי שתחילת המלאכה עשה בידים הוא פטור לענין שבת, אף-על-פי שבנזקין כהאי-גוונא הוא חייב כמו בנידון-דידן שהעמיד את הדבר על-גבי האש.

וגדולה מזו מבואר בביאור הגר"א (אור"ח סימן שיד ס"ק ד) שאפילו בזרק ממש לתוך האש אינו חייב בשאר מלאכות שהאב-מלאכה שלהן במשכן הוא ע"י מעשה בידים, שכתב לענין מסיקין בכלים שלמים ביום-טוב ולא אסור משום סותר משום דגרמא מותר, אף-על-פי שלענין נזקין אין לך מזיק בידים גדול מזה. ולכאורה זה כדברי המג"א הנ"ל שמצד איסור הבערה הרי הבערה ביום-טוב מותר, ולגבי האיסור סתירה שהוא סותר את הכלים הרי האב-מלאכה של סתירה במשכן הוא ע"י מעשה בידים, וכאן הסתירה נגמרת אחר-כך מאיליה והוי גרמא.

ומהאי-טעמא היה אפשר להסביר גם דברי המג"א שלכך פטור בנותן חטים לרחיים של-מים, משום שבמשכן היתה דרך מלאכת הטחינה — כתישת הסממנין במכתשת — ע"י מעשה בידים מתחילתן ועד גמרן, ולכן ברחיים של-מים שממילא הם נטחנים הוי כלאחר-יד, אלא שבנידון מלאכת טחינה לא ניתן לנאמר כך אלא אם נלך אחר מה שהיה במשכן, אבל אם ניזול בתר עשיית המלאכה לפי מנהגו של-עולם, הרי דרך עשיית מלאכת הטחינה כיום היא ברחיים של-מים, מה-שאיין-כן לענין מלאכות סתירת-כלים וכתיבה, גם מנהגו של-עולם כיום הוא לעשות המלאכה מתחילתן ועד גמרן, ולפי זה אין ראיה מדברי הגר"א והפמ"ג ממה שכתבו לענין כתיבה וסתירה, שגם מנהגו של-עולם כיום הוא לעשות מלאכות אלו בידים, למה שכתב המג"א לענין טחינה ברחיים של-מים שדרך-העולם כיום הוא לטחון ברחיים של מים והטחינה נגמרת מאיליה.

ולכאורה יש להביא ראיה לדברי המג"א מהא דלקמן (דף עד ע"ב): דאמר רבא האי-מאן דעביד חביתא חייב משום שבע חטאות. וכתב רש"י: אבל גבי חבית ליכא משום מכה-בפטיש דמאיליה נגמרה מלאכתו בתנור. הרי מבואר להדיא דאין אומרים במלאכת-שבת זו דומה לזו, דהרי אופה ומכשל חייב על מה שנגמר מאיליו ומשום מכה-בפטיש אינו חייב, והיינו דהעיקר תלוי באופן עשייתה במשכן. אבל יש לדחות דשאני מלאכת מכה-בפטיש שאפילו אם נאמר לענין כל מלאכות של-שבת שהוא חייב אפילו נגמרה אחר-כך מאיליה, (וכדברי האהעו"ז דליף ממלאכת זורה לכל מלאכות שבת), היינו משום דתחילתה היתה בידים ונידונה על שם תחילתה, אבל לענין מלאכת מכה-בפטיש שגדרה של מלאכה זו היא גמר מלאכה, ודאי שהיא נידונה רק על-שם סופה, שרק אז נגמרה המלאכה אבל לא על-שם תחילתה שעדיין אין כאן גמר מלאכה.